

ALENA
SCHRÖDER

Bij jullie is
het altijd zo
ontzettend stil

Roman | Mozaïek

Auteur van
*Jonge vrouw
in blauw bij
avondlicht*

Bij jullie is het altijd zo ontzettend stil

Alena Schröder

Bij jullie is
het altijd zo
ontzettend stil

Vertaald door Carolijn Visschers

Uitgeverij Mozaïek - Utrecht

Voor Marison

Transit

1989

Silvia had in haar leven al veel gejat, maar nog nooit een auto. Die kan ik dus ook van de lijst schrappen, dacht ze.

Hoewel...

Was het wel diefstal als je een reservesleutel had? Ze had Dirks rode Polo niet hoeven starten door met de bedrading kortsluiting te maken, ook geen ruit ingeslagen, ze had hem gewoon voor onbepaalde tijd geleend zonder het te vragen, en ze was ook niet van plan Dirk achteraf om toestemming te vragen. Die klootzak moest maar aannemen dat zijn rammelbak weg was, hij hing het grootste deel van de tijd toch alleen maar high op de bruine ribfluwelen bank in het achterhuis van hun woongemeenschap in Kreuzberg en snapte helemaal niets. Dus als puntje bij paaltje kwam zou ze erbij blijven dat Dirk haar uit vrije wil zijn auto had geleend, misschien zelfs cadeau had gedaan. En wie zouden ze dan geloven, een stonede kraker of haar, een kersverse moeder? Nou dan.

En trouwens, Dirk kon oprotten. Ze was woest op hem, net als op Iris en Zecki. Die konden de hele dag over solidariteit ouwehoeren, maar een beetje rekening houden met een pasgeboren baby was te veel gevraagd. Gewoon eens het raam openzetten als ze de keuken hadden volgepakt. Of wat minder geluid maken tijdens het neuken als de baby sliep. Of af en toe eens iets fatsoenlijks koken, al was dat altijd Silvia's ding geweest, grote stoofpotten voor hen

allemaal, waar ze dan een week van konden eten omdat zij de niet meer heel verse groenten mocht meenemen uit de coöperatieve winkel waar ze overdag werkte. Sinds ze terug was uit het ziekenhuis, met een gebroken hart en pijnlijke borsten, waren er alleen nog maar boterhammen met kaas, en in de gemeenschappelijke keuken stond het gebruikte serviesgoed in de gootsteen te schimmelen.

Silvia reed in westelijke richting over de Kantstrasse, om bij het Internationale Congrescentrum, dat als een groot zilvergrijs ruimteschip in het westen van Berlijn stond, af te slaan richting AVUS. Op de Spinnerbrücke zou ze met haar laatste geld nog een keer tanken voordat ze de transitroute zou nemen. In Oost-Duitsland was benzine goedkoper, maar daar wilde ze eigenlijk niet stoppen. Ze kon alleen maar hopen dat ze het met een volle tank tot Ildingen zou redden. En dat de grenswachten in Dreilinden niet moeilijk zouden doen en dat ze niet te lang hoefde te wachten. En dat Hannah pas weer wakker zou worden en dorst zou krijgen als ze in West-Duitsland waren. *Wessiland.*

Naast Silvia op de bijrijdersstoel lag Hannah te slapen in een grijze plastic wasmand, die bekleed was met handdoeken en hydrofiele luiers. Haar piepkleine, tot een vuist gebalde linkerhand kwam naast haar hoofd tevoorschijn onder het babydekentje dat Silvia uit het ziekenhuis had gejat. Nou, dat zouden de grenswachten wel leuk vinden, twaalf weken oud en nu al een geheven vuist bij wijze van socialistische groet, misschien zouden ze haar voor één keer gewoon laten doorrijden zonder dat ze hoefde uit te stappen en de kofferbak te openen en dat hele gedoe. Achter Silvia toeterde iemand, het was groen, ze had het niet gezien omdat ze haar ogen niet van haar dochter kon afhouden. Ze was zo perfect. Zo absoluut uniek en volmaakt in haar petieterigheid, het kleine ernstige gezichtje, de bruine donshaartjes, de spuugbelletjes die zich in haar

mondhoek verzamelden terwijl ze sliep. Dat heb ik gemaakt, dacht Silvia, en ze voelde een warme golf van trots, liefde en zorgzaamheid over zich heen komen, waardoor haar ogen opnieuw vochtig werden.

Ik heb dit schepsel helemaal alleen gemaakt.

Ze wilde Martins aandeel in de toekomst laten vervagen en hem simpelweg uit haar geheugen schrappen, zo grondig en definitief tot alles weg was en het geen pijn meer deed. Te beginnen met hun eerste ontmoeting in de Roter Hirsch, waar hij tijdens haar dienst aan de bar had gezeten. En daarna nog eens, en nog eens. Toevallig altijd als zij dienst had, op donderdag en vrijdag. Haar vrouwelijke collega's hadden al de draak gestoken met de man die eruitzag als geld en hier totaal niet paste. Zijn haar was iets te kort, zijn kleren iets te nieuw. Lage leren schoenen. Hij verveelde zich waarschijnlijk bij zijn vrouwtje thuis in Charlottenburg of Dahlem en wilde een beetje Kreuzbergse nachtlucht door zijn hoofd laten waaien. Hij had Silvia glazen zien wassen en biertjes tappen, maar nooit een poging gedaan een gesprek met haar aan te knopen. Tot op een avond Thorsten, haar ex, dronken en agressief was binnengekomen, en vanaf de andere kant van de bar tegen haar was uitgevallen en haar had gekrenkt. Toen had Martin zonder een woord te zeggen in één natuurlijke beweging zijn arm op zijn rug gedraaid en hem met zijn andere hand tegen zijn nek de kroeg uitgeduwd, en Silvia had door de ramen gezien dat Martin buiten nog iets tegen Thorsten zei waarvan hij kennelijk zo onder de indruk was, dat hij afdroop en wekenlang niet in de Roter Hirsch was verschenen.

Niet dat Silvia met iedereen naar bed was gegaan die in de kroeg een keer een opdringerig type bij haar vandaan hield, maar bij Martin was het op de een of andere manier zo gelopen. Hij was zo hoffelijk en attent geweest, ridderlijk

bijna. Silvia had het ontroerend en bijzonder gevonden. Hoe hij de eerste keer naakt in haar kamer had gestaan, haar had uitgetkleed en vervolgens met grote ogen naar haar had staan kijken alsof hij nog nooit iemand had gezien als zij. Alsof Silvia een Grieks standbeeld was, volmaakt en kostbaar. Hij vond haar leven o zo spannend: het voormalige kraakpand, de woongemeenschap, haar baantjes bij de groente- en fruitcoöperatie en in de kroeg, de politieke initiatieven waarbij ze betrokken was. Vol hunkering had hij dat alles in zich opgezogen, want het was het tegenovergestelde van zijn leven: Grunewald, zeilclub, rechtenstudie, vervolgens een junior partnerschap bij het advocatenkantoor van zijn vader, getrouwd met zijn studentenliefde.

Haar huisgenoten waren niet bijster enthousiast geweest over de nieuwe gast, die zo nu en dan als een infiltrant in hun keuken zat. ‘Hij ziet eruit als een verklikker, Silvi,’ had Dirk gezegd. ‘Als zo’n agent in burger.’

‘Nee, daar is hij veel te opvallend voor,’ zei Iris. ‘Hij zoekt gewoon afleiding van zijn treurige burgerleventje. Zorg dat je niet verliefd op hem wordt.’

Maar toen was het allang te laat geweest. Silvia had eigenlijk moeten weten dat ze niet meer dan een kortstondige afdwaling van Martins levensplan was, maar op de een of andere manier was ze in de honingpot van zijn affectie gevallen en nu kwam ze er niet meer uit. Silvia was niet gewend dat haar zo nadrukkelijk het hof werd gemaakt, op zo’n ouderwetse manier. Martin gaf haar het gevoel dat ze buitenaards mooi en begeerlijk was terwijl hij met haar in haar bed lag, een oude, keiharde futon op een paar houten pallets. Hij wilde met haar gaan reizen, weg uit Berlijn en dan de wereld zien, eindelijk weg en vrij zijn en niet meer aan verwachtingen voldoen. Silvia wilde het eerst niet aan zichzelf toegeven, maar hoe meer ze over zijn leven te weten kwam, hoe meer ze zich begon voor te stellen dat ze er

zelf ook deel van uitmaakte. Misschien was het langzaam-
aan toch tijd om uit de woongemeenschap te vertrekken
en een ander soort leven te leiden. Misschien konden ze
elkaar redden, Silvia kon Martin redden van een leven van
totale verstikking in een geprefabriceerd levensplan met
een vrouw die hij allang niet meer begeerde, en Martin
kon Silvia redden van een leven tussen meubels die zo bij
het grofvuil konden.

Toen Silvia merkte dat ze zwanger was, vertelde ze het
Martin eerst niet. Achteraf gezien leek het een voorgevoel.
Zij wilde dit kind absoluut, en ze wilde zichzelf nog een
tijdje wijsmaken dat Martin het ook zou willen. Maar hij
wilde het niet. Hij wilde het kind niet en hij wilde Silvia
ineens ook niet meer. Op het moment dat ze hem had
meegedeeld dat hij vader zou worden, was zijn gezicht hard
geworden. Hij had haar aangekeken alsof ze een masker had
afgezet en hem nu haar ware, lelijke smoel had laten zien.

‘Rijbewijs, autopapieren, identiteitsbewijs!’

Silvia reikte de grenswachter bij het eerste wachthuisje
aan de grensovergang Dreilinden haar papieren door het
autoraam aan. Gelukkig had ze het kentekenbewijs in het
handschoenenkastje gevonden en een leeg bierblikje en
een zakje met een klein restje wiet nog op tijd bij de ben-
zinepomp weggegooid. In haar wasmandbedje gaf Hannah
geen kik.

‘Wapens, munitie, radioapparatuur?’

Silvia antwoordde ontkennend en keek zo onschuldig mo-
gelijk. De DDR-grenswachter legde haar papieren op de
kleine transportband die naar het volgende wachthuisje
liep, zijn collega hield de spiegelstok plichtmatig onder

haar auto, wierp een blik in de kofferbak en gaf haar met een hoofdbeweging te kennen dat ze moest doorrijden.

Silvia stond op geen enkele opsporingslijst en haar pasfoto was nog steeds gelijkend. Lang kastanjebruin haar, altijd wat slordig en ongekamd, de groene ogen van haar vader, in elke oorlel drie kleine zilveren ringetjes, en een paar sproeten waardoor ze er jonger uitzag dan drieëndertig. De grenswachter bij het tweede wachthuisje had haar identiteitsbewijs in zijn hand en keek streng en met enige minachting naar haar gezicht, vervolgens weer naar de foto, en weer naar haar. Silvia weerstond zijn blik, in tegenstelling tot de blik van Martin. Die kon ze niet trotseren.

Hij kwam gewoon een paar weken niet opdagen. Toen had Silvia het nummer van zijn advocatenkantoor opgezocht in het telefoonboek, daarheen gebeld, haar naam genoemd en een vrouw aan de andere kant van de lijn verteld dat ze Martin van der Kampen wilde spreken. ‘Een ogenblikje graag,’ had de vrouw gezegd, er klonken twee klikjes op de lijn en vervolgens kreeg Silvia te horen dat meneer Van der Kampen helaas niet aanwezig was, hij had een belangrijke afspraak met de burgemeester, samen met zijn echtgenote. Dat was een leugen, veel te specifiek om waar te kunnen zijn. En welke secretaresse zou het over een echtgenote hebben als haar baas haar dat niet expliciet had gevraagd?

‘Echtgenote’ – hoe dat klonk alleen al.

Silvia kreeg haar papieren terug en het briefje met het transitvisum, ze mocht doorrijden. Niet harder dan honderd kilometer per uur, maar meer haalde Dirks Polo toch niet. Het gelijkmatige geluid van de banden op de betonplaten van de snelweg beviel haar, en Hannah leek het ook niet erg te vinden, ze sliep gewoon door.

Wat had ze zich geschaamd voor haar liefdesverdriet. Ze was met een steeds dikkere buik door Kreuzberg gelopen en wilde alleen maar verdwijnen, de aardbodem moest zich

openen en haar een ondergrondse grot inzuigen waar ze rustig haar kind kon baren. Dat ze zwak was geworden en had gedroomd van een burgerlijk leven was al een enorm verraad aan alles waar ze eigenlijk in geloofde. Dat ze nu ook nog huilend achter die vent aan liep, was de grootst mogelijke vernedering.

‘Wees blij dat je van die eikel af bent, wij voeden dat wurm wel op,’ had Zecki tegen haar gezegd en Iris en Dirk hadden geknikt. Maar toen ze weeën kreeg, was ze toch in haar eentje naar het ziekenhuis gefietst. Daar kon ze tenminste alles eruit schreeuwen, alle verdriet en alle woede, bij elke wee. En ze had gemerkt dat ze zich in elke volgende fase van dit natuurgeweld dat bezit van haar lichaam nam sterker voelde. Dat ze zich in de pijn kon storten en erdoorheen duiken. ‘U doet het goed, mevrouw Borowski, houd u vooral niet in, het duurt niet lang meer,’ had de jonge verloskundige gezegd en Silvia had gedacht: Ja, ik doe het goed, ik doe het verdomd goed, ik heb nog nooit iets echt goed gedaan in mijn leven, maar dit hier, dit kan ik.

Hannah werd wakker naast haar op de bijrijdersstoel, verroerde zich, maakte kleine, zachte smakgeluidjes en Silvia’s borsten spanden zich meteen. Het was duidelijk, ze moest naar een parkeerplaats rijden om haar kind borstvoeding te geven onder het toeziend oog van een of ander Stasi-type, want het was van meet af aan onrealistisch geweest om de transit zonder tussenstop te willen maken. Ze had de Polo nog maar net helemaal aan de rand van de eerstvolgende parkeerplaats onder een boom geparkeerd, de grienende Hannah uit haar wasmand gehaald en haar sweatshirt omhooggetrokken, of er stonden al twee agenten op haar autoraam te kloppen.

Ja, ze zou zo doorrijden.

Ja, ze wist dat ze alleen in noodgevallen mocht stoppen, maar haar baby had dorst.

Tien minuten, langer niet, beloofd.

En toen hadden die twee zich voor haar auto geposteerd en met koeienogen door de voorruit staan kijken naar haar borst, waar Hannah geconcentreerd aan zoog. De eerste keer dat Hannah op Silvia's buik had gelegen, was onbeschrijflijk geweest. Silvia had zich nog nooit zo goed, zo poreus en zo vol liefde gevoeld. Na twee nachten in het ziekenhuis had Dirk haar met de auto opgehaald en teruggebracht naar hun woning, ze hadden allemaal samen op de bruine ribfluwelen bank gezeten en zich verbaasd over het kleine wonder, de kleine vingernageltjes, het kleine neusje, de rimpelige oortjes. De sfeer in de woongemeenschap was die eerste dag zeer heilig geweest, iedereen fluisterde, maar dat was na korte tijd al opgehouden en alles ging weer zijn gewone gang. Er werd gefeest en wiet gerookt en geneukt, geruzied en gediscussieerd, maar nu zonder Silvia, die met Hannah op haar futon lag, bloedend en met ontstoken borsten. Ze had het advocatenkantoor nog een keer gebeld en tegen de secretaresse gezegd dat ze aan meneer Van der Kampen mocht doorgeven dat zijn dochter was geboren, ze heette Hannah. En tegen alle waarschijnlijkheid in had ze gehoopt dat Martin naar Hannah zou komen kijken en dat alles dan misschien toch nog goed zou komen, of in elk geval anders zou worden, maar Martin kwam niet. In plaats daarvan belde hij haar op een dag terug om haar mee te delen dat hij het vaderschap niet zou erkennen en geen enkel contact wilde, maar bereid was maandelijks een vast bedrag over te maken, op voorwaarde dat ze haar mond zou houden over hun relatie en voortaan bij hem uit de buurt zou blijven.

Toen Silvia ten slotte bij de grensovergang Marienborn een DDR-grenswachter haar transitvisum en papieren nogmaals door het autoraam aanreikte en eindelijk West-Duitsland binnenreed, vroeg ze zich af of dit wel zo'n goed idee

was. Ze was van haar eiland af en terug op het vasteland, ze had een archaische impuls gevolgd, een gevoel dat ze zich nauwelijks kon herinneren, zo lang had ze het niet gevoeld. Waarschijnlijk waren het de hormonen geweest of de omstandigheden of allebei. Maar na Martins telefoontje was ze twee weken lang amper haar kamer uitgekomen en had ze gewoon in haar bed gelegen en samen met Hannah gehuild, tot Dirk op een gegeven moment was binnengekomen om te vragen of het nou langzamerhand weer een beetje ging en of het nog steeds door dat rare burgermannetje kwam en of ze hem even vijf mark voor peuken kon lenen.

Silvia had het eerst alleen gedacht en daarna zachtjes gefluisterd.

‘Ik wil mijn mama.’

En zodra ze het hardop had gezegd, groeide dit verlangen en werd het steeds groter, dwingender en duidelijker. Silvia wilde haar moeder, die ze al jaren niet had gezien en maar zelden had gesproken, ze wilde Hannah oppakken en gewoon weg uit Berlijn, weg van deze mensen van wie ze had gedacht dat ze haar thuis waren, weg uit deze tijdelijke woning. Ze wilde in de oude tuin van haar jeugd onder het gele zonnescherm zitten en schwarzwalderkirschaart eten, ze wilde op de hoekbank van mevrouw Hagerle zitten en pannenkoekensoep slurpen, ze wilde terug naar de plek waarvandaan ze zoveel jaar geleden gevlucht was, terug naar haar moeder, met wie ze zich plotseling onverklaarbaar verbonden voelde, ondanks alles wat er tussen hen in stond. Hannah zou dat allemaal weer goedmaken. Als er iemand was die door de olifantshuid van dokter Evelyn Borowski heen kon dringen, dan was het deze baby, daar was Silvia zeker van.

Als de Polo het volhield, was ze over zo'n vijf, zes uur in Ildingen. Na Stuttgart de snelweg af en dan een stuk over de

ongetwijfeld vers geasfalteerde weg, tussen de wijngaarden door en langs de rivier. Ze zou dwars door het plaatsje rijden, langs de kerk en het marktpleintje, langs Gasthof Zum Ochsen, dan de kleine heuvel op, langs de nieuwbouwwijk met de bungalows met platte daken, het sportveld en het clubhuis, dan aan de rand van het plaatsje naar rechts, waar onder hoge bomen de oudere vrijstaande huizen stonden, tot Buchenweg 14. De burens zouden verbaasd staan kijken naar de auto met het Berlijnse kenteken en er hun conclusies over trekken; in elk geval zou iedereen binnen één dag weten dat de verloren dochter terug was. Silvia zou de drie treden naar de voordeur oplopen en op de bel drukken en alleen al bij de gedachte daaraan hoorde ze haar hart in haar oren bonken. De deur zou opengaan en daar zou haar moeder staan, streng en stilzwijgend, het haar in een korte permanent, strak rondom haar hoofd, met een heldere, priemende blik. Evelyn zou Silvia onderzoekend aankijken en alles binnen slechts één seconde begrijpen, ze zou totaal niet verrast zijn.

‘Hallo mama,’ zou Silvia dan zeggen en hopelijk zou haar stem niet trillen. ‘Dit is Hannah. Je kleindochter.’

Bruiloft

1950

Je kunt een verhaal altijd op meerdere manieren vertellen, maar aan de vooravond van een bruiloft telt er maar één. Dat van de bruid en bruidegom, vooral dat van de bruid, wist Betti. En daarom zweeg ze en knoopte strikken van wit tulelint, de ene strik na de andere, zorgvuldig en gelijkmatig. Ze was een goede lintenknoopster, ze was een goede zus, een goede dochter, ze was een goede beste vriendin. En vanaf morgen zou ze proberen een goede schoonzus te zijn, ook al had ze het gevoel dat haar hoofd op springen stond.

De waardin van Zum Ochsen had in de gelagkamer drie houten tafels tegen elkaar geschoven, waar behalve Betti nog vijf andere vrouwen omheen zaten, onder wie Evelyn, met rode wangen en verlegen door de aandacht, waar ze ondanks alle voorpret voor de bruiloft met Karl morgen niet van hield. Mevrouw Borowski, Betti's moeder, onverschrokken en trots, was reuzeblij met de gang van zaken: dat drie buurvrouwen hadden toegezegd te helpen met het versieren van de kerk en de bloemstukken en dat ze het ontroerende liefdesverhaal telkens opnieuw wilden horen. En Agnes Borowski, de moeder van de bruidegom, vertelde het graag.

Dat niemand meer had geloofd dat Karl ooit nog zou thuiskomen. Maar dat hij in het voorjaar van zevenenveertig plotseling op de universiteit in Stuttgart was verschenen

en beneden bij de ingang van de faculteit naar zijn vader had gevraagd. Die bevond zich op dat moment niet in het gebouw. En dat de portier meneer de professor toen hij terugkwam terloops had toegeroepen dat zijn zoon uit Rusland was geweest en naar hem had gevraagd. En dat haar man zich toen halsoverkop naar huis had laten rijden, naar Ildingen, in de hoop dat de portier geen grapje had gemaakt. En dat zijzelf op dat moment met Betti en Evelyn in de tuin had gezeten, uitrustte van het onkruid wieden, en dat ineens die vent daar bij het tuinhek stond, zo mager als een lat, echt een gevangene, vel over been en in haveloze kleren, ze wilden hem al wegjagen, maar dat Karl toen had gezegd: ‘Maar weten jullie dan niet meer wie ik ben?’ en dat ze hem herkend hadden aan zijn stem. Het was zo’n onbeschrijfelijk geluk, na zoveel jaar, toch, Elsbeth? Ze waren elkaar huilend in de armen gevallen, en haar man was ook al de straat opgesneld, en toen de hereniging met hun enige zoon, alleen al als je eraan dacht kon je wel weer huilen.

En dat het dienstmeisje meteen het fornuis had opgestookt om iets lekkers voor de jongen te koken, zo goed als ze kon met de voedselbonnen, en Betti kon niet ophouden haar broer te knuffelen. En na een poosje had iedereen zich afgevraagd waar Eefje toch was. Ze had zich in haar kamer verstopt omdat ze de familie niet wilde storen, hoewel ze er allang deel van uitmaakte.

‘Maar zo is ze, onze Evelyn, altijd op zichzelf. Zo bescheiden. Toch, Elsbeth?’

Evelyn bloosde toen haar schoonmoeder liefdevol in haar hand kneep, en Betti knikte.

Ze nam een grote slok van de veel te zure wijn die de waardin in een kan op tafel had gezet en spoelde daarmee de grote brok in haar keel weg. De burens gingen door met het plukken van de korenbloemen die ze zo-even van het

veld hadden verzameld en bonden die nu samen met de dahlia's en goudsbloemen uit Agnes Borowski's tuin tot boeketjes. En Betti realiseerde zich dat Evelyn onderdeel van haar familie was geworden. Omdat ze Evelyn gered had. Haar vriendin, met wie ze het eind van de oorlog had meegemaakt, als Rode Kruis-verpleegster in het militair hospitaal in Bad Doberan, aan wier stoïcijnse discipline ze zich had vastgeklampt. Haar vriendin, die haar familie en haar huis had verloren, en niet wist waar ze heen moest toen het militair hospitaal werd gesloten en de Russen haar naar huis lieten gaan. Het was Betti geweest die had voorgesteld om de Rode Kruis-pas van haar zusje Margit te gebruiken zodat ze een pas voor de Amerikaanse bezettingszone kreeg. Margit, Rita, het kleine gevoelige meisje, het zorgenkind van de familie, dat in het laatste jaar van de oorlog zelfmoord had gepleegd omdat doodgaan haar blijkbaar minder zwaar leek dan nog langer bang te zijn. Betti had haar zusje niet kunnen redden, voor haar bruiloft zou ze geen boeketten bloemen samenstellen of tulelinten strikken. Ze zou haar lange bruine haar niet vlechten en opsteken of een jurk voor haar naaien.

Evelyn werd als vanzelfsprekend opgenomen in huize Borowski. Vrienden in nood hielp je en ze hadden immers plek, en voordat ze iemand moesten opvangen die ze niet kenden... En Evelyn was van huisgast al snel dochter geworden, het kostte niemand moeite haar aardig te vinden. Altijd vriendelijk, gereserveerd, bescheiden. Betti's vader, geboren in Stralsund, was zo blij met zijn 'kustkind', eindelijk een Mecklenburgs meisje met wie hij soms in het Nederduits van zijn kindertijd kon praten. Betti's moeder was kennelijk in staat geweest om al haar verdriet om Rita om te zetten in genegenheid voor Evelyn. En ze praatten nooit over hoe Rita gestorven was. En waarom. Er was alleen een stil verwijt dat Betti soms als een koude bries tegemoet waaide.

‘Was het meteen liefde op het eerste gezicht?’ wilde Heide weten, de dochter van de buurvrouw, die Evelyn adoreerde sinds ze een snijwond in haar hoofd had gehecht.

Evelyn lachte verlegen zonder antwoord op de vraag te geven. Iedereen had vrij snel door wat er aan de hand was, zij en Karl hadden het niet kunnen verbergen. ‘Zonder Eefje was onze Karl niet op krachten gekomen,’ zei Betti’s moeder. Ze had zich volledig aan Karls herstel gewijd, ze had voor hem gezorgd, wist precies welk voedsel zijn lichaam, uitgemergeld door zijn tijd in het Russische kamp, nodig had en verdroeg, ze had zijn gehavende voeten en de slecht genezende wonden op zijn rug verzorgd, in elk geval de eerste paar weken, tot ze in Würzburg aan haar klinische semester zou beginnen. Betti’s vader had zijn contacten gebruikt om Evelyn een kamer en een studieplek op de universiteit te bezorgen. Zodat Evelyn een echte dokter kon worden. Ze had immers haar *Physikum** in Rostock gedaan, kort voordat de universiteit vanwege de oorlog moest sluiten.

Betti zou in elk geval geen dokter meer worden. Dat was ooit haar fantasie geweest, haar kinderdroom samen met haar broer, die maar één jaar jonger was. Dat ze allebei dokter zouden worden, in gesteven witte jassen en ieder met zo’n geheimzinnige leren koffer vol instrumenten, pleisters, gaasverband en smeerseltjes. Ze oefenden eerst op Betti’s poppen en daarna op de andere kinderen in de straat, luisterden met stokjes naar hun borstkas en schreven hun ‘bedrust en koude kompressen’ voor. En na het eindexamen van Betti was het Karl geweest die hun vader overreed had. Theodor Borowski, hoogleraar in de wiskunde, zag voor zijn dochter hoogstens een opleiding tot verpleegster, met

* Voor betekenis zie pagina 301.

zijn assistent als haar echtgenoot voor zich, en als het dan iets praktisch moest zijn, moest Karl een carrière als ingenieur nastreven. Het zou hem eeuwig pijn doen dat zijn zoon zich niet met wetenschap, zich niet met intellectuele zaken wilde bezighouden, maar chirurg wilde worden. Een soort keurslager. Maar hij liet zich overreden door Karls volhardende en vurige pleidooi voor zichzelf en zijn zus. Ze begonnen allebei aan een studie medicijnen. Betti's studie werd na vier semesters afgebroken omdat ze dat eerste grote examen niet haalde. Karls studie werd iets later afgebroken omdat hij werd opgeroepen door de Wehrmacht.

Betti knoopte haar laatste strik van tulelint, ze was miselijk van de geur van bloemen die zich vermengde met de geur van bier, koude rook en gesmolten uien. Misschien ook van de Trollinger. Of van het slokje citroenmelisse dat ze stiekem had genomen, direct uit het kleine flesje met de blauwe nonnen dat in het badkamerkastje van haar moeder stond. Ze voelde dat Evelyn een onzekere blik op haar wierp, maar was niet in staat haar aan te kijken. Ze kon het haar vriendin niet kwalijk nemen dat ze zo aardig, ijverig en vastberaden was. En toch zo bescheiden. Zelfs dat was Betti niet gegund: een goede reden voor haar zachtjes sudderende woede en teleurstelling. Hoe kon iemand boos zijn op deze perfecte toevoeging aan haar familie, op de betoverende Evelyn, die bij de Borowski's paste als het laatste ontbrekende puzzelstukje, die een gat opvulde dat eigenlijk niet opgevuld kon worden?

‘En heeft Karl je een echt huwelijksaanzoek gedaan? Ging hij voor je op de knieën?’

Heide's wangen gloeiden. Betti wist dat ze van haar ouders niet naar de bioscoop mocht om niet op ‘verkeerde gedachten’ te komen, dus moest ze het liefdesverhaal van haar burens gebruiken om in elk geval 's avonds bij het inslapen op ‘verkeerde gedachten’ te komen.

‘Nee,’ zei Evelyn. ‘Maar dat hoefde ook niet, hij vroeg me en ik zei ja. Mijn aanstaande man hoeft echt niet voor mij op de knieën te gaan.’

Ontroerde zuchten in de kring dames, onuitgesproken teleurstelling van Heide, Betti dwong zichzelf tot een glimlach. Ze herinnerde zich nog goed dat ze op haar knieën voor haar broer heen en weer was gekropen om een verband te verwisselen om zijn voeten, die weken na zijn terugkeer nog steeds pijn deden, zij kon het minstens zo goed als Evelyn. Maar die studeerde in Würzburg, en Betti had gehoopt dat diezelfde band tussen broer en zus die hen als kinderen met elkaar had verbonden hersteld werd. Betti en Karl, altijd samen, en als de buurtkinderen Rita lastigvielen, waar ze lol in hadden omdat Rita veel te lief was, veel te stil, een kind met wie je veel te gemakkelijk kon sollen, dan waren zij er om hun kleine zusje te beschermen, desnoods door klappen uit te delen.

Maar van dat gevoel was na Karls terugkeer niet veel meer over, misschien verwachtte Betti ook te veel. Te veel aandacht en interesse van haar lichamelijk en emotioneel beschadigde broer, die nachtmerries had en zwijgzaam was, die niet wilde praten over wat hij gedaan en meegemaakt had. Niet over de oorlog en ook niet over zijn gevangenschap. En hij wilde ook niet dat Betti vertelde. Zo nu en dan was ze bij Karl gaan zitten en had ze geprobeerd met hem over Rita te praten. ‘Wil je niet weten hoe ze gestorven is? Ze was zo dapper, ze was echt een goede verpleegster in het militair hospitaal, maar ze hield het niet meer uit, ze kon er niet meer tegen, ze werd steeds magerder, steeds verdrietiger, en ik kon niets voor haar doen. Op een nacht verdween ze zomaar uit de barak, in haar nachtjapon, waarschijnlijk richting zee en toen... Op het strand vonden we alleen haar schoenen.’

Karl had eenvoudigweg zijn hoofd weggedraaid, in de

verte gekeken en gezwegen, en toen Betti het verband had verwisseld, had hij gezegd dat hij wilde dat Evelyn er weer was.

Op Karls uitdrukkelijke wens was ze met Kerstmis dan inderdaad gekomen. In eerste instantie had Evelyn zich terughoudend opgesteld, of liever gezegd, had ze de uitnodiging bescheiden afgeslagen. Ze wilde de familie niet storen op het eerste kerstfeest na Karls terugkomst, zich niet opdringen. Maar iedereen had aangedrongen, vooral omdat er niemand was naar wie Evelyn toe kon gaan. Op kerstavond had Betti de tafel gedekt. En ze had, evenals elke zondag daarvoor, ook voor Rita een couvert op tafel gelegd. Zonder er iets over te zeggen had haar moeder het terug in de kast gelegd. Betti had het gevoel dat de geest van haar kleine zusje zich achter het gordijn verstopte, boven de tafel zweefde, tussen de droge naalden van de kerstboom ruiste, in het flikkerende licht van de kaarsen verscheen. Maar zij was de enige die dit zag, alleen Betti had het gevoel dat Rita er die avond was. Ze bleef de blik van haar broer zoeken, maar hij had enkel oog voor Evelyn. En toen Evelyn en zij 's avonds samen in Betti's kamer lagen en Betti stilletjes hilde omdat ze haar kleine zusje zo miste, kneep Evelyn in haar hand en zei: 'Ik denk dat ik je broer echt leuk vind. Ben je boos op me als hij mij ook leuk vindt? Zijn we dan nog steeds vriendinnen?'

Intussen waren alle boeketten en strikken bijeengebonden, de vrouwen veegden de overgebleven stengels en bladeren bij elkaar, de waardin ruimde de glazen op en verzekerde Betti's moeder nogmaals dat alles morgen op tijd klaar zou zijn voor het feest na de huwelijksplechtigheid, en nee, de professor hoefde zich geen zorgen te maken, de tafelkleden waren al gesteven en gemangeld. Heide, het buurmeisje, had er nog niet genoeg van. Er was in het dorp al zo lang geen bruiloft meer geweest.

‘Vertel eens, Evelyn, hoe ziet je jurk eruit? Heb je een sluier? Heb je hem zelf gemaakt?’

‘Betti heeft hem voor me gemaakt, hij is schitterend!’

‘Ja, onze Elsbeth is een zeer getalenteerde coupeuse,’ zei Betti’s moeder op een toon die zowel vriendelijk als neerbuigend was en Betti deed wensen dat de waardin de glazen nog niet had afgeruimd. Het was Betti’s huwelijgscadeau voor haar beste vriendin, een eenvoudige witte jurk met kantgarnering en een strik op de rug, op maat gemaakt voor Evelyn. Betti had lang moeten zoeken naar de stof, er was nauwelijks iets te krijgen en hij was schandalig duur geweest. Maar Evelyn zag er uiteraard betoverend uit en toen ze de jurk in Betti’s kamer voor het eerst had gepast, had ze gehuild van dankbaarheid en ontroering.

Het was de jurk die Betti eens voor zichzelf had ontworpen, toen ze een tijdlang had gedacht dat zijzelf misschien bruid zou worden. Een belachelijke gedachte, ingegeven door een kortstondige verliefdheid. Betti zou niet meer op die trein springen, die was jaren geleden reeds zonder haar vertrokken. Toen Karl Evelyn naar de universiteit was gevolgd om zijn studie af te maken. En Betti was achtergebleven. Ze zou niet verdergaan op de universiteit, ze was gezakt, net zoals haar vader had voorspeld. En net zoals zijzelf, als ze eerlijk was tegen zichzelf. Ze had geweten dat ze haar Physikum niet zou halen. Dokter worden was helemaal niet haar geheime droom geweest. Nooit zonder haar broer te hoeven zijn, dat was wat ze het allerliefste wilde. Te zijn zoals hij, te doen en te bereiken wat hij deed en bereikte.

En nu was Betti dus degene die overbleef. Zonder man, zonder beroep. Ze had graag naar de kunstacademie gewild, schilderen, tekenen, modeontwerpen, ze had een kleine map samengesteld, maar haar vader had alleen minachtend gesnoven. Dat ontbrak er nog maar aan! Een opleiding tot

kleermaakster, nou ja, eigenlijk paste dat al niet bij hun stand, maar er was wijd en zijd niets te vinden en Betti was toch ook allang te oud. Over een paar weken zou ze achtentwintig worden en de bruiloft van haar broer zou de laatste bruiloft in haar familie zijn, in elk geval tot de kinderen van Evelyn en Karl zouden trouwen. Betti zou thuis blijven wonen, er was in elk geval geen tekort aan geld en daar moest je in deze tijden dankbaar voor zijn. Ooit zou ze voor haar ouders gaan zorgen en tot het zover was, zou ze van tijd tot tijd een paar jurken op maat maken en toekijken hoe haar vriendin Evelyn het echte leven leidde, aan de zijde van haar broer. Ze zou Rita's geest gezelschap houden, naar haar knipogen als ze haar achter de gordijnen zag, altijd een extra bord op tafel zetten, ook al borg haar moeder het elke keer weer op in de kast.

'Wat ben je stil vandaag, Betti, kijk je niet uit naar het feest morgen?'

Een van de buurvrouwen had iets gezegd in het korte moment van stilte dat was gevallen toen alle vrouwen hun werk kritisch bekeken. Samen hadden ze de zware houten tafels terug op hun plaats gezet, de linten in een doos gedaan en de kleine boeketjes over verschillende emmertjes water verdeeld.

Betti was vandaag stil geweest en had alles voor zich gehouden wat er eigenlijk te zeggen viel. Anders hoorde je altijd: 'Betti, niet zo hard', 'Betti, praat niet zoveel', 'Betti, daar praat je niet over, praten is zilver, zwijgen is goud', 'Betti, zoiets zeg je niet'. En nu was het ook niet goed.

'Ik wou dat Rita hier was.'

Zo.

Kijk eens aan.

Nu had ze toch iets gezegd.

Een diepzinnige roman over generaties sterke vrouwen en de moed waarmee ze de stilte doorbreken en hun trauma's onder ogen zien

Ildingen, jaren 1950. Evelyn Borowski heeft alles waar ze ooit van gedroomd heeft: een eigen huis met een tuin, een zorgzame man en haar langverwachte dochter Silvia. Maar ze is niet gelukkig. Ze mist haar baan als arts en voelt zich eenzaam in het kleine stadje in Zuid-Duitsland.

1989. De jonge, kersverse moeder Silvia Borowski laat Berlijn achter zich om haar moeder op te zoeken, met wie ze nauwelijks contact heeft. Het bezoek aan haar geboortestad, die ze jaren geleden in allerijl ontvluchtte, brengt jeugdherinneringen naar boven die ze het liefst zou onderdrukken. Het naoorlogse verhaal van Evelyn brengt de oorsprong van hun verstoorde relatie aan het licht.

Alena Schröder werkt als freelance journalist en auteur in Berlijn. Ze studeerde geschiedenis, politieke wetenschappen en Latijns-Amerikaanse studies. Haar debuut *Jonge vrouw in blauw bij avondlicht* verscheen in 2021.

‘Een machtig mooi familie-epos.’

– *De Limburger* over *Jonge vrouw in blauw in avondlicht*

